

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
“Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”**

кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

МАТЕРІАЛИ

ІХ Інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених

“ОСВІТА ТА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ”

(Одеса, 23-24 квітня 2021 року)

Одеса -2021

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

МАСОВА, НЕМАСОВА І ЕЛІТАРНА КУЛЬТУРА В ОСВІТНЬОМУ ПОЛІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Зростання інтересу до проблем культури характерний для всього світового простору ХХІ століття і пов'язане, на наш погляд, перш за все з соціокультурними особливостями розвитку суспільства, а саме: становленням толератномультікультурної цивілізації; пошуком засобів «соціокультурної адаптації» людини до трансформаційних перетворень в суспільстві; поширення феномену масової культури; новим поглядом на культурне буття людини та суспільства, що відобразилося у введенні поняття «немасова культура»; зростанням пріоритетів антропоцентризму, освітоцентризму та людиноцентризму, внаслідок чого відбулася зміна ціннісних орієнтацій суспільства, яке на свої прапори водрузило напрям на творчу особистість. Все це стимулювало розвиток в більшості країн світу комплексного інтересу до культурології не тільки в теоретичній, але й в практичній площині.

Особливістю ХХІ століття став активний розвиток і поширення у всіх прошарках суспільства масової культури, при цьому елітарна культура, що була авангардом культури ХVІІІ і ХІХ століть поступово відходить на другий план. ХХ століття перенасичене збройними конфліктами тільки позначило ті прогалини, які з'явилися у процесі соціалізації особистості, розвитку людини, буття людини у світі культури.

Особливої актуальності даній проблемі надають засоби масової інформації та комунікації, які не тільки інтенсивно розвиваються, а й роблять зростаючий вплив на формування і поширення культурної продукції в суспільстві. Що робить значно більшим центричну роль освіти як соціокультурного процесу виховання та навчання особистості. І сама освіта продукує стратегію розвитку масової, немасової і елітарної культури в державі.

Я згоден, що **масова культура** – це форма або вид культури, яка орієнтується на широкого споживача та характеризується спрощеними, легкодоступними цінностями, нормами, правилами поведінки. Її основна мета-комерційний успіх [1].

Масова культура існувала завжди, змінювалося тільки її зміст в залежності від характеристик суспільства, його технічної оснащеності.

Найважливішими рисами масової культури є: стереотипність, знеособлення, зовнішній ефект, легковажність, динамізм, миттєвість, спрощеність, ілюзорність, імпровізація, ажіотажність, конкурентність, куміроманія, сенсаційність, маніпуляція свідомістю, конформізм, підвищена емоційність і збудливість, еротичність, гедонізм, пропаганда індивідуалізму, підвищений комерційний інтерес.

Розвиток масової культури пов'язаний з переходом від традиційного до індустріального суспільства. Завдяки промислового виробництва з'явилася можливість масово тиражувати популярні твори. Нові технології дозволили дешево видавати книги, друкувати репродукції картин, записувати музику на платівки. Радіо, кіно і телебачення дали можливість швидко охопити багатомільйонну аудиторію.

Так поряд з народною культурою і елітарною культурою «для багатих і освічених» з'явилася масова культура – для всіх, хто здатний заплатити за доступ до неї невеликі гроші.

У постіндустріальному суспільстві автоматизація виробництва і розвиток засобів зв'язку лише прискорили ці процеси. Сьогодні завдяки Інтернету та глобалізації нові культурні віяння швидко досягають усіх куточків Землі. Люди в різних країнах дивляться одні й ті ж фільми-блокбастери, читають книги-бестселери, слухають однакові музичні хіти.

Тому відмітимо **переваги масової культури**: демократичність – доступна кожному; безпосередньо звертається до людини, враховуючи його бажання і інтереси; допомагає орієнтуватися в сучасному світі, стверджуючи прості і зрозумілі уявлення; рекреація (відновлення сил); кращі її твори переходять в розряд класичних досягнень людства.

Але є й **недоліки масової культури**: вона орієнтована на пасивне споживання, а не на роздуми і творчість; підміняє собою реальне життя; уніфікує думки і спосіб життя; формує суспільство споживання замість суспільства винаходу і діяльності.

Саме тому не задовольняє значну частину суспільства, деякою мірою не є показником прогресу, вчені виділяють такий різновид культури як немасову культуру. Одними з перших, хто виділив «немасову культуру» були відомі культурологи Ю. Н. Солонін і М. С. Каган [2]. На жаль, критерії та визначення немасової культури є нечіткими до сьогодення часу.

З моєї точки зору, **немасова культура** є культурою певних груп, котра не характерна для загальної маси населення. Наприклад, культура вищого шару середнього класу, культура службовців, культура любителів телебачення. Немасова культура надає можливості більш точного, додаткового аналізу цінностей і ціннісних орієнтацій суспільства. Важливо зрозуміти, що фактично кожен з нас є носієм та користується кожно мить як масовою так і немасовою культурами. Тому дослідження особливостей немасової культури є гострою потребою сучасного суспільства.

Але в суспільстві було б значно менше проявів творчої особистості без існування елітарної культури. На мій погляд, більш точніше до сучасного визначення елітарної культури наблизилися соціологи. Вони розуміють під елітарною культурою «вид культури, що характеризується виробництвом культурних цінностей, зразків, які в силу своєї винятковості розраховані і доступні в основному вузькому колу людей, еліті» [3, с. 153]. На мій погляд, у сучасному суспільстві **елітарна культура** – це форма або вид культури, що базується на створенні творчих ідеалів суспільства, цінностей, системи ціннісних орієнтацій, нових напрямках розвитку людства, які орієнтуються на високу ступінь освіченості, креативну діяльність та спрямовані на людину, що володіє високоінтелектуальними характеристиками. Безумовно, еліту становить порівняно невеликий соціальний шар людей, що володіють високим рівнем інтелектуальних або естетичних, творчих якостей, завдяки яким відбувається професійне осмислення світу, перетворення і вдосконалення суспільства. Але я спеціально надав визначення, показуючи, що кожна людина повинна мати можливість приєднатись до еліти. Саме це й є завданням якісної освіти у суспільстві.

Під *особливостями елітарної культури*, на які потрібно орієнтуватися при освітньому процесі, можна виділити:

- ☉ створення елітарної культури високопрофесійними і кваліфікованими людьми;
- ☉ твори елітарної культури мають індивідуальний почерк, вони малозрозумілі для звичайної людини, оскільки часто носять неординарний, інноваційний, унікальний характер;
- ☉ вузьке коло людей (нечисленна аудиторія). Така культура не прагне до масового розуміння;
- ☉ складність сприйняття, по-справжньому зрозуміти і оцінити твори елітарної культури під силу тільки підготовленій людині. Елітарна культура має складну для використання і розуміння мову у вигляді кодів, символів, знакових систем, умовних деталей, які нерідко визнаються в якості обов'язкових (наприклад, в живописі або архітектурі особлива мова кольору, ліній, форм);
- ☉ прагне до новаторства, постійного пошуку нового, естетичної свободи;
- ☉ постійно розвивається завдяки тому, що її представники прагнуть до створення новаторських форм і стилів, «ламають стереотипи» і усталені традиції (звідси з'являються нові жанри і напрямки в мистецтві);
- ☉ має здатність позитивно впливати на духовне зростання і свідомість людини, внутрішньо перетворюючи і розвиваючи його.

Значення для суспільства елітарної культури:

- ☉ покликана бути орієнтиром, еталоном, який задає вектори духовного розвитку суспільства;
- ☉ є скарбницею та ціннісним орієнтиром кращих досягнень людської думки, зразків видатної творчості;

☉ завдяки культивованим ідеям, змістам, стилям морально і естетично виховує, просвіщає і перетворює особистість, долучає людину до прекрасного, формує багатогранну картину його світу.

Сучасне суспільство за допомогою освіти повинно розвивати масову, немасову, елітарну культури як складові буття людини.

Список використаних джерел

1. Массовая культура и общество. Признаки, отличия от элитарной народной культуры. Режим доступа: <http://anews.com/novosti...massovaja...i...priznaki-otlichija...>
2. Солонин Ю. Н., Каган М. С. Культурология: Учебник. Москва: Высшее образование, 2007. 566 с.
3. Социологический энциклопедический словарь / ред-координатор Г.В.Осипов. Москва: Издательская группа ИНФРА М_НОРМА, 1998. 488 с.

Атаманиук Зоя Миколаївна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ОСВІТА ЯК ЧИННИК КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Процес соціокультурної трансформації є фундаментальною проблемою для українського суспільства. Трансформаційні процеси відразу виявили ослаблення соціального контролю і державного регулювання суспільного життя, що призвело до деструктивних моментів функціонування соціальних інститутів. Так, у більшості держав пострадянського простору відбулося зниження обсягів виробництва, промислового і аграрного потенціалу, руйнування історично встановлених зв'язків, бюрократизація, зростання соціальної нерівності, люмпенізація значної частини населення, соціальне міфотворчість, ідеологічна невизначеність. Одним з факторів трансформаційних процесів українського суспільства є неефективність державного управління соціально-економічними процесами. Цим викликано в суспільній свідомості негативне ставлення до переходу до нових економічних відносин і ностальгічні почуття про минуле соціально-економічне устрої. Крім того, причинами розбалансованості економічного і соціального устрою є непослідовність в проведенні економічних реформ, відсутність адаптованої моделі трансформації суспільства, надмірно швидке «відкриття» економічних горизонтів, що спричинило до утиску інтересів вітчизняного товаровиробника, nereагування на дедалі зростаючу небезпеку таких масштабних соціальних процесів, як безробіття, бідність, злочинність, корупція, значною мірою послабили соціальну захищеність населення [1, с. 230].

Ці явища призвели до того, що в багатьох галузях життя суспільства, що трансформується – сімейної, громадянської, в сфері праці, освіти та ін. – особистість відчуває втрату колишньої потужності, стабільності, фундаментальності порядку життя. Лавина критики колишнього радянського ладу життя, що обрушилася на українське суспільство, дискредитувала в свідомості обивателя ідею шанобливого ставлення до держави і іншим формам соціальної організації. Цим викликано характерне на сучасному етапі для українського соціуму явище аномії (буквально «разрегульованість»), що призводить до «зростання ступеня невідповідності соціальної практики очікуванням особистості, яку відлякує невизначеність і зростаюча розбіжність основоположних ідеалів і норм в суспільстві» [4, с. 8]. До початку трансформаційних змін загальноприйняті норми управляли поведінкою особистості, і вона знала, чого можна очікувати від інших і що очікують від неї. В період соціокультурних трансформацій українського суспільства, змінюється життєвий досвід людей, він перестає відповідати звичним моделям. Свідомість пересічного обивателя не встигає за радикальними трансформаційними змінами, вона дезорієнтована. Суспільна